

Кастрычніцкая рэвалюцыя 1917 г. у Мінску

Канферэнцыя прайшла пад знакам баявой падрыхтоўкі партыі да баёў, якія маюць адбыцца.

5 кастрычніка ў Мінску адбылася II Паўночна-Заходняя абласная і франтавая канферэнцыя РСДРП(б). На канферэнцыі прысутнічала ўжо каля 350 дэлегатаў, якія прадстаўлялі больш за 28 тыс. членаў нашай партыі і 27,5 тыс. спачувачых нам таварышаў. Гэта канферэнцыя прайшла на падставе рашэнняў ЦК РСДРП(б) аб баявой падрыхтоўцы да ўзброенага паўстання.

Мінскі камітэт бальшавікоў, які кіраваўся рашэннямі партыйных канферэнцый, умоцнена рыхтуе рэвалюцыйныя ўзброеныя сілы. Былі сабраны звесткі пра верных Мінскаму Савету, бальшавікам вайсковых часцей, іх узбраенні, наладжаны з імі сувязі. Прадстаўнікі часцей выклікаліся ў

Мінскі камітэт партыі для высвятлення настрою салдацкіх мас і атрымання неабходных дырэктыв. Бальшавікі горада разгарнулі прапагандысцкую работу ў мінскай турме сярод арыштаваных салдат, якія адмовіліся ў свой час выконваць загады Часовага ўрада аб наступленні на фронт. Для гэтай работы Мінскі камітэт бальшавікоў вылучыў 6 чалавек, якія арганізавалі з палітычных арыштаваных партыйных ячэйкі. Мне помніцца, што ў лік вылучаных для работы сярод арыштаваных уваходзілі тт. Шчукін, Цярэнцьева, Магілёўскі і іншыя. Яны пранікалі нелегальна ў турму і вялі там бальшавіцкую прапагандысцкую работу...

Друкуецца ў перакладзе з рускай мовы паводле кн.: В борьбе за Октябрь в Белоруссии и на Западном фронте. Мн., 1957. С. 54—55.

Кастрычніцкая рэвалюцыя 1917 г. у Мінску

Вестка аб узброеным паўстанні часцей Петраградскага гарнізона і атрадаў рабочых на чале з Ваенна-рэвалюцыйным камітэтам (ВРК) Петраградскага Савета супраць Часовага ўрада з'явілася ў Мінску раніцай 25.10.1917 г.* Уздзельнікі I з'езда сялянскіх дэпутатаў Заходняга фронту (257 галасамі «за», 23 — «супраць», 16 — «устрымаліся») прынялі рэзалюцыю з катэгарычным асуджэннем «спробы ўзняць у краіне міжусобную грамадзянскую вайну, якая можа толькі спрыяць выбары ва Устаноўчы сход і тым паслужыць на карысць контррэвалюцыі, дзейснай разрусе» і г.д. Аналагічную рэзалюцыю прынялі таксама члены Выканкома Заходняга фронту з удзелам В.М.Чарнова. Акрамя таго, большасць прысутных выкалалася за стварэнне на прыкладзе петраградскай грамадскай Камітэта выратаванай рэвалюцыі (КВР) Заходняга фронту ў складзе прадстаўнікоў Франтавага камітэта, Мінскага Савета, гарадской думы, Цэнтральнага Бюро прафесійных саюзаў, выканкома губернскага Савета сялянскіх дэпутатаў, франтавага бюро сялянскіх дэпутатаў, трох армейскіх і аднаго дывізіённага камітэта. Дзейнасць органа, які ствараўся, накіравалася на захаванне баяздольнасці фронту, а таксама на падтрымку парадку і спікоў у тыле.

* У артыкуле даты прыведзены па ст. ст.

Мінская грамадскасць ужо была пэўным чынам падрыхтавана на выпадак бальшавіцкага выступлення ў Петраградзе і звязанай з ім магчымасці беспарадкаў.

ВРК Петроградского Совета при Петроградском Совете Рабочих и Солдатских Депутатов.

Къ Гражданамъ Россіи.

Временное Правительство изложило. Государственная власть перешла въ руки органа Петроградского Совета Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ Военно-Ревлюціоннаго Комитета, стоящаго во главе Петроградскаго пролетариата и гарнизона.

Дѣла, за которые боролся народъ, немедленно предложено демократическому миру, отпущен имѣющимся собственностямъ на землю, рабочій контроль надъ производствомъ, созваніе Советскаго Правительства — это дѣло обещано.

ДА ЗАРАДСТВУЕТЪ РЕВОЛЮЦІЯ РАБОЧИХЪ, СОЛДАТЪ И КРЕСТЬЯНЪ

Временно-Ревлюціонный Комитетъ при Петроградскомъ Советѣ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ

25 октября 1917 г. № 1, 1917

Адозва ВРК пры Петраградскім Савеце рабочых і салдацкіх дэпутатаў ад 25.10.1917 г.

Адпаведная праца па іх прадухіленні праводзілася Франтавым камітэтам, Рэвалюцыйным штабам Мінскага Савета і гарадской міліцыяй. Рашэнне найбольш уплывовых арганізацый горада аб стварэнні КВР спрыяла стабілізацыі становішча. На працягу дня 25 кастрычніка масавых мерапрыемстваў на вуліцах горада не назіралася. Толькі 26 кастрычніка, у першай палове дня, каля будынка Савета на вуліцы Петраградскай сталі збірацца вайсковыя часці, якія віталі рэвалюцыю. Цывільнае ж насельніцтва сваіх адносін да падзей не выказвала і з трывогай чакала іх развіцця.

Арышт Часовага ўрада і пастановы II Усерасійскага з'езда Саветаў сталі сігналам для мясцовых бальшавікоў для ўсталявання ў Мінску новай улады. Таму 26 кастрычніка, у другой палове дня, яны абвясцілі загад № 1 «Да насельніцтва гор. Мінска і яго наваколяў», дзе, акрамя іншага, паведамлялася пра пераход улады да Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў. Імі ж былі вызвалены з турмаў і гаўптвахты горада каля 800 асуджаных у час ліпеньскіх падзей вайскоўцаў, з якіх быў сфарміраваны 1-ы рэвалюцыйны імя Мінскага Савета полк (камандзір Рамнёў). На яго ўзбраенне пайшлі захопленыя ў майстэрнях вінтоўкі і кулямёты. Са складу палка былі вылучаны каравулы, патрулі, нарады на пошту, тэлефон, тэлеграф і ў штаб фронту.

Загад № 1 таксама паведамляў, што выканком Савета «звярнуўся да ўсіх рэвалюцыйных арганізацый і палітычных партый

з прапановай неадкладна прыступіць да арганізацыі часовай рэвалюцыйнай улады на месцах». На самай справе такога звароту не існавала, як не было і пасяджэння выканкома. Сам дакумент з'явіўся 26 кастрычніка ў выглядзе лістоўкі, а ў газетах — 27-га таго ж месяца, прычым датаваны 25 чыслом. Падпісваючы загад ад імя выканкома Савета, бальшавікі наўмысна ўводзілі грамадскасць у зман, мяркуючы такім чынам надаць сваім акцыям бачнасць дэмакратычнасці і законнасці. Аднак 26 кастрычніка на пашыраным пасяджэнні названага органа члены небальшавіцкіх фракцый выказалі катэгарычны пратэст і запатрабавалі скасавання дакумента на той падставе, што апошні з'явіўся без іх санкцыі. Са свайго боку, фракцыя меншавікоў, бундаўцаў і эсэраў абвясцілі агульную рэзалюцыю з асуджэннем перавароту і патрабаваннем перадачы ўсёй улады «рэвалюцыйным арганізацыям — ад Савета да гарадской думы».

Нягледзячы на пратэсты, бальшавікі працягвалі дзейнічаць ад імя ўсяго Савета. У адпаведнасці з загадам № 1 гарадскія перыядычны друк трапіў пад іх цензуру, якая ажыццяўлялася спецыяльна створанай групай на чале з Г.Салаўёвым. Акрамя таго, за распаўсюджванне антыбальшавіцкіх адозваў былі затрыманы адзін з мясцовых эсэраўскіх лідэраў П.В.Злобін, старшыня дывізіённага камітэта рэдактар газеты «Клич» А.І.Новікаў, а таксама некалькі салдат-эсэраў.

Выступленне А. Ф. Мясніковіча пры ўзбройванні Першага імя Мінскага Савета рэвалюцыйнага палка (з карціны С. Валдуцкага).

Характэрна, што галоўнакамандуючы Заходнім фронтам генерал П.С.Балуюеў і вясны камісар Часовага ўрада на Заходнім фронце У.В.Жданаў спрабавалі працаваць агульную з вайсковымі камітэтамі лінію паводзін у адносінах да падзей у сталіцы. Аднак падзеі звароты да вайскоўцаў прынеслі свой плён: да раніцы 27 кастрычніка стала вядома, што армейскія камітэты ўсіх трох армій выказаліся за асуджэнне бальшавіцкага перавароту. Разам з іншым гэта дало Выкамзаху падставу да спынення самаўпраўных дзеянняў мінскіх бальшавікоў. З гэтай нагоды 27 кастрычніка паміж 14 і 15 гадзінамі ў Мінск былі ўведзены часці 2-й Каўказскай дывізіі. Праз колькі часу без кровапраліцця, і, наогул, без сутычак, бальшавіцкія каравулы былі выведзены з занятых імі ўстаноў. Кіраўнік ВРК А.Ф.Мяснікоў быў змушаны аддаць загад члену выканкома Савета Я.Ф.Пярно аб вяртанні пад нагляд кавалёў майстэрні па рамонце зброі. Была таксама адноўлена свабода друку.

Увечары 27 кастрычніка Выкамзах прыступіў да рэалізацыі сваёй пастановы ад 25 кастрычніка аб стварэнні калектывнага органа часовай улады ў асобе КВР Заходняга фронту. У яго склад увайшлі прадстаўнікі: ад Выкамзаха — 2, губернскага выканкома сялянскіх дэпутатаў — 2, франтавой сялянскай секцыі — 1, армій (2-, 3-, 10-й) — па 1, камітэтаў Аляксандраўскай і Лібава-Роменскай чыгунак — па 1, паштова-тэлеграфнага саюза — 1. Неўзабаве адбылося спецыяльнае пасяджэнне Выкамзаха з прэзідыумам Савета, якое скончылася пагадненнем з наступнымі ўмовамі: «1. Камітэт выратавання рэвалюцыі не прызнае Рэвалюцыйнага камітэта, што стварыўся ў Петраградзе, і не падпарадкоўваецца яму. 2. Камітэт выратавання прызнае, што пытанне аб уладзе вырашаецца не ў Мінску і не на Заходнім фронце, а ў сталіцах. 3. Камітэт выратавання адмаўляецца ад пасылкі ўзброеных часцей у Петраград і Маскву і не прапускае такіх праз Мінск. 4. Камітэт выратавання прызнае амністыю палітычным арыштаваным, якую правёў Мінскі Савет, але лічыць неабходным іх раззброіць. 5. Мінскі Савет накіраваў у Камітэт выратавання рэвалюцыі двух прадстаўнікоў Мінскага Савета (І.Алібегавы і Я.Пярно) да таго часу, пакуль ён строга прытрымліваецца ўзятага на

сябе абавязальства аб непасылцы войскаў на падаўленне паўстання. 6. Камітэту выратавання часова належыць уся ўлада ў цэнтры і на месцах». Такім чынам, паводле слоў В.Г.Кнорына, «бальшавікі пратрымаліся два дні і здаліся на трэці».

Уваходжанне Мінскага Савета ў склад КВР значна ўзняло аўтарытэт апошняга. Першы яго загад ад 28 кастрычніка, пад якім падпісалася 19 арганізацый, абвешчаў загад № 1 Петраградскага ваенна-рэвалюцыйнага камітэта (ВРК) на Заходнім фронце і ў прыфрантавой паласе скасаваным і непадлеглым выкананню. Прэзідыум КВР Заходняга фронту ўзначалілі: старшыня паручнік Т.М.Калатухін (меншавік), тав. старшыні А.І.Вайнішэў (бундавец), І.П.Несцераў (эсэр), С.І.Берсан (польскі сацыяліст, які называў сябе бальшавіком), сакратары С.А.Астахаў (эсэр) і З.І.Зецель (эсэр).

Не пазней 29 кастрычніка адбыўся сход прадстаўнікоў прафсаюзаў, фабрычна-заводскіх, чыгуначных і іншых арганізацый, на якім абмяркоўваўся бягучы момант у сталіцы і на месцах. Агульная ацэнка падзей была выказана ў рэзалюцыі за подпісам Цэнтральнага бюро прафесійных саюзаў. Выказваючыся ў падтрымку паўстання «арганізаванага пралетарыату і рэвалюцыйнага гарнізона», прысутныя заклікалі да яднання і напружання сіл для таго, «каб была створана дэмакратычная ўлада па-за кааліцыяй з буржуазіяй, якая абавязалася на ўсе органы рэвалюцыйнай дэмакратыі».

Нягледзячы на пагадненне з Камітэтам выратавання рэвалюцыі, бальшавікі зрабілі спробу перахапіць ініцыятыву ў пытанні аб уладзе, заявіўшы пра неабходнасць яе пераходу да Ваенна-рэвалюцыйнага камітэта (былога Рэвалюцыйнага штаба), створанага пры Савеце. З гэтай мэтай яны заклікалі да падпарадкавання названаму камітэту ў яго намаганнях па захаванні парадку і бяспекі насельніцтва вобласці, «недапушчэння пропуску эшалонаў з фронту» і «распаўсюджвання правакацыйных і паклёпніцкіх звестак пра Саветы і рэвалюцыйную дэмакратыю». Актыўную ролю ў гэтым жа кірунку праводзілі орган Паўночна-Заходняга абласнога бюро РСДРП(б) «Буревестник», а таксама зноў створаныя «Бюлетень Мінскага Савета» і «Бюлетень ВРК Западнага фронту». У парушэнне дамоўленасці бальшавікоў з

КВР, названыя газеты бесперапынна друкавалі матэрыялы пра дзейнасць ленинскага СНК, Петраградскага ВРК і заклікалі да іх падтрымкі.

29 кастрычніка ў радыёграме да войскаў фронту мінскія балшавікі паведамлілі пра «бяскроўны пераварот» у Петраградзе і Маскве, пра дэкрэты аб міры і зямлі, а таксама заклікалі «перакульваць праціўнікаў, перакульваць праціўныя камітэты, ствараць новыя» на грунце падтрымкі ленинскага Савета Народных Камісараў (СНК).

Разгром пад Петраградам атрадаў Краснова з'явіўся вызначальным фактарам у паступовым аслабленні КВР Заходняга фронту. Дзякуючы актыўнай дзейнасці балшавіцкіх агітатараў (С.Шчукін, В.Фамін і інш.) на фронце, некаторыя часткі дзеючай арміі выказалі гатоўнасць аказаць узброеную дапамогу Мінскаму Савету, якому нібыта пагражала небяспека разгону. Так, 30 кастрычніка ў Мінску стала вядома, што з раёна дыслакацыі 2-й арміі ў бок горада рушыў бліндзіраваны цягнік, і, як сведчыць «Минская газета», весткі «пра ўзброеных да зубоў балшавікоў... выклікалі сярод насельніцтва неапівальную паніку». Гэты цягнік пад камандай В.А.Прылыгіна прыбыў у горад у ноч на 1 лістапада, што дало магчымасць мясцовым балшавікам адкрыта выступіць супраць КВР. У нумары «Звезды» за 1 лістапада А.Ф.Мяснікоў абвінаваціў яго арганізатараў — эсэраўскую фракцыю Франтавага камітэта — у контррэвалюцыйнасці.

Днём 1 лістапада балшавікі абвясцілі аб сваім выхадзе з КВР, спаслаўшыся на надуманае парушэнне апошнім нейтралітэту ў пытанні адпраўкі эшалонаў на Петраград. Адначасова Мяснікоў заявіў аб выхадзе балшавіцкай фракцыі з Выкамаха на той падставе, быццам апошні «садейнічае контррэвалюцыі».

2 лістапада палітычная сітуацыя ў горадзе карэнным чынам не змянілася. Паранейшаму розныя газеты паведамлялі пра падзеі ў краіне, выходзячы з уласных пунктаў гледжання. Гарадская міліцыя з удзелам яўрэйскіх арганізацый прымала пэўныя захады па фарміраванні сіл самааховы «на выпадак магчымых эксцэсаў і гвалтаў». КВР паранейшаму заяўляў аб сабе як «адзінай уладзе на Заходнім фрон-

це» і заклікаў выконваць толькі яго загады.

Увечары на пашыраным пасяджэнні Мінскага Савета А.Ф.Мяснікоў заявіў пра неабходнасць «пакончыць са здрадніцкім камітэтам выратавання і пачаць працу работніцка-сялянскага ВРК». Але абвешчанае ім рэзалюцыя ў падтрымку ленинскага СНК выклікала нязгоду небалшавіцкіх дэпутатаў мясцовага Савета, а прадстаўнік КВР пацвердзіў яго (камітэта) намер ажыццяўляць вышэйшыя ўладныя функцыі на фронце і ў тыле да сфарміравання ў сталіцы агульнага, як чакалася, сацыялістычнага ўрада. Тым не менш мінскія балшавікі не сталі чакаць вынікаў адпаведных перагавораў, якія пачаліся ў Петраградзе паміж ленинскім СНК і Выканкомам Усерасійскага саюза чыгуначнікаў. Пры падтрымцы сілы Рэвалюцыйнага палка і атрадаў, што прыбылі ў горад з фронту, яны ўзмацнілі работу па арганізацыі сваёй улады.

КВР таксама працягваў сваю дзейнасць як орган улады, выдаючы адпаведныя загады ў газеце «Фронт». Але ў іх ужо не было патрэбы, паколькі армейскія камітэты выказаліся ў падтрымку новага ўрада і дэлегавалі сваіх прадстаўнікоў у ВРК Заходняга фронту. Гэта давала яму падставы дзейнічаць больш рашуча. У яго загадзе № 3 ад 4 лістапада разам з папярэджаннем аб безумоўнай забароне ў горадзе вулічных сходаў і мітынгаў паведамлялася, што «грамілы, рабаўнікі і хуліганы будуць расстрэльвацца на месцы». Акрамя таго, прадпісвалася «ўсім установам, арганізацыям і асобам не выконваць нічыхіх распараджэнняў і загадаў, за выключэннем загадаў штаба ў частцы чыста аператыўнай і баявой, акрамя распараджэнняў Ваенна-рэвалюцыйнага камітэта».

Са свайго боку галоўнакамандуючы Заходнім фронтам П.С.Балуюеў запэўніў ВРК у тым, што да ўстанаўлення новай улады ў Расіі і навіядзення парадку ён не будзе ўступаць ні ў якую палітычную барацьбу. Гэта яшчэ больш ўзмацніла пазіцыі ВРК і ў чарговым загадзе № 5 ад 6 лістапада ён распарадзіўся «з прычыны расніду Камітэта выратавання аб'явіць яго распаўшчым і загады яго непадлеглымі ніякананню». Асобныя пункты загаду абвешчалі аб арышце старшыні КВР Т.М.Калатухіна і камісара фронту У.В.Жданана.

У той самы час гарадская дума выказала пратэст супраць увядзення самасуду, які пагражаў жыццю грамадзян. Паводле слоў дзесяча рэвалюцыйнага руху С.П.Каваліка, пасля таго, як КВР страціў свой аўтарытэт, менавіта гарадская дума павінна была ўзяць на сябе «абарону горада і выратаванне рэвалюцыі». Але пасля таго, як яе падпарадкаванню была выведзена, а гэтым рэарганізавана гарадская міліцыя, магчымасці думскіх гласных у барацьбе з большавіцкай уладай значна зменшыліся. На сутнасці, іх барацьба не выходзіла за рамкі абароны дэмакратычных правоў і свабод, прычым, у выглядзе рэвалюцыйнага пратэсту або патрабаванняў, адрасаваных большавікам з таго ці іншага выпадку. Напрыклад, дума асудзіла закрыццё 7—8 лістапада Ваенна-рэвалюцыйным камітэтам кадэцкай газеты «Мінская жызнь», але так і не дамаглася аднаўлення выдання.

У сваю чаргу большавікі яшчэ не рабілі спроб да поўнай ліквідацыі думы як апазіцыйнага ім цэнтра, але наўмысна звужалі яе кампетэнцыю выключна гаспадарчымі пытаннямі.

Пасля адмовы 6 лістапада І.І.Метліна ад пасады губернскага камісара буйнейшай урадавай асобай звергнутага рэжыму заснаваўся галоўнакамандуючы фронтам. Азначнае стаўленне П.С.Балуева да ВРК не ўратавала яго ад рэпрэсій. З прычыны адмовы пачынаць перагаворы з праціўнікамі аб міры Балуеў быў адхілены ад пасады і арыштаваны. 12 лістапада да выканання абавязкаў галоўнакамандуючага фронтам прыступіў большавік падпалкоўнік В.В.Каменшчыкаў. Менавіта з гэтага часу ўся ўлада ў горадзе і наваколлях скацэнтралавалася ў ВРК. Да сярэдзіны лістапада ў яго бюро ўваходзілі: К.І.Ландар (старшыня), старшыня ваеннага аддзела паручнік М.У.Рагазінскі (гав. старшыні), І.Я.Алібегаў (сакратар), падпалкоўнік В.В.Каменшчыкаў, старшыня арганізацыйнага аддзела салдат М.І.Калмановіч, старшыня грамадзянскага аддзела і в.а. губернскага камісара штабс-капітан У.С.Селязнёў, старшыня аддзела забеспячэння падпалкоўнік У.М.Фрэйман, прапаршчык А.Ф.Мяснікоў, падпаручнік Н.М.Палукараў, салдат В.В.Фамін і інш., усяго больш за 25 чалавек. Відавочна, каб пазбавіць магчымасці палітычных апанентаў большавікоў спекуляваць на вузкапар-

тыйным характары новай улады, лідэр Паўночна-Заходняга абласнога камітэта РСДРП(б) А.Ф.Мяснікоў саступіў пасаду старшыні ВРК К.І.Ландару, захаваўшы за сабой месца радавога члена гэтай, па сутнасці, надсавецкай структуры.

З першых дзён пасля перавароту большавікі імкнуліся пераканаць грамадскасць у тым, што яны не будуць чыніць перашкоды выбарам ва Устаноўчы сход з тым, каб у краіне была створана аўтарытэтная дэмакратычная ўлада, здольная вырашыць усе зладзённыя праблемы грамадства. Так, ВРК Заходняга фронту ў загадзе ад 7 лістапада абверг чуткі пра магчымы зрыў выбараў і заклікаў энергічна працягваць агітацыю за вылучаных кандыдатаў. Але 10 лістапада на пасяджэнні Мінскай акруговай выбарчай камісіі яе члены, якія прадстаўлялі эсэраў, меншавікоў і бундаўцаў, дамагліся адтэрміноўкі выбараў на два тыдні, «да таго часу, пакуль не будзе забяспечана свабода агітацыі».

Тым не менш адтэрміноўка выбараў толькі ўзняла ідэйна-палітычную і арганізацыйную актыўнасць ВРК, у прыватнасці, у кірунку ўмацавання большавіцкай улады і агітацыі за сваіх кандыдатаў ва Устаноўчы сход. Пэўную перашкоду ў гэтым сэнсе ўяўлялі апазіцыйныя большавікам выканкомы Саветаў рабочых і салдацкіх дэпутатаў Заходняй вобласці, сялянскіх дэпутатаў Мінскай і Віленскай губерняў, а таксама Заходняга фронту. Перахапіўшы ініцыятыву ў ажыццяўленні ўладных функцый, ВРК Заходняга фронту разам з Паўночна-Заходнім абласным камітэтам РСДРП(б) прыступіў да склікання ў Мінску чарговых з'ездаў Саветаў з мэтай устанавлення процідзеяння з боку эсэраў і сацыял-дэмакратаў, якія карысталіся вызначальным уплывам у названых выканкомках.

Скарыстаўшы адмову эсэраўскага кіраўніцтва ад сумеснай працы па скліканні III з'езда Саветаў сялянскіх дэпутатаў Мінскай і Віленскай губерняў, большавікі правялі адпаведную работу самастойна. У выніку 18 лістапада ў Мінск прыбыло 335 чалавек, галоўным чынам — вайскоўцаў. Абмеркаваўшы пытанне аб бягучым моманце, дэлегаты прынялі рэзалюцыю ў падтрымку СНК, яго дэкрэтаў, а таксама паставілі аддаць свае галасы за большавіцкі спіс кандыдатаў Устаноўчага сходу. Паводле даклада аб зямельным пытанні і дэкрэце аб

зямлі, дэлегаты пастанавілі прыняць меры па правядзенні аношняга ў жыццё, рэарганізаваўшы органы мясцовай улады і зямельныя камітэты. Выказаўшы недавер старому выканкому, з'езд абраў новы ў колькасці 35 чалавек на чале з салдатам-бальшавіком М.І.Крывашэіным.

19 лістапада адбыўся з'езд Саветаў рабочых і салдацкіх дэпутатаў Заходняй вобласці. Сваіх прадстаўнікоў накіравалі толькі 7 арганізацый, тым не менш рэзалюцыі ў падтрымку СНК і яго дэкрэтаў былі вынесены ад імя ўсёй Заходняй вобласці. Пераважная большасць бальшавіцкіх (2/3) і леваэсэраўскіх (1/3) дэлегатаў (пры 1 правым эсэры) дазволіла стварыць новы, у сваёй масе бальшавіцкі, выканком з 35 чалавек на чале з бальшавіком В.П.Красновым.

ІІ з'езд армій Заходняга фронту пачаўся вечарам 20 лістапада. У ім брала ўдзел 714 чалавек. Паводле партыйнай прыналежнасці яны падзяляліся на бальшавікоў (473 чалавекі), левых эсэраў (74), эсэраў цэнтра (2), правых эсэраў (5), эсэраў-максімалістаў (9), анархістаў (5), польскіх сацыялістаў (1), меншавікоў (24) і беспартыйных (103). У парадак дня было ўнесена 8 пытанняў, сярод якіх даклад аб дзейнасці Франтавага камітэта, бягучы момант, арганізацыя арміі, праблема міру. З'езд віталі галоўнакамандуючы Каменшчыкаў, ад ЦК РСДРП(б) — С.Арджанікідзе, ад ВРК і Мінскага Савета — К.І.Ландар, ад эсэраў — П.У.Злобін, ад меншавікоў-інтэрнацыяналістаў — Скаржынскі, ад Бунда — М.Я.Фрумкіна, ад АЯСРП — М.А.Мар'янін і інш.

21 лістапада абмяркоўваўся даклад старшыні Выкамзаха Кажэўнікава аб дзейнасці Франтавага камітэта. Мяснікоў, які выступіў садакладчыкам, даў негатывную ацэнку названаму органу, заклікаўшы да стварэння «новага рэвалюцыйнага Франтавага камітэта».

У адпаведнасці з рэзалюцыяй з'езду надавалася права абраць са свайго асяроддзя вышэйшы орган кіраўніцтва фронтам у складзе 100 чалавек па прынцыпе прапарцыянальнага прадстаўніцтва ад дэлегацкіх фракцый. Сярод 100 членаў новага Франтавага камітэта 80 належала да бальшавікоў, 10 — да левых эсэраў, 6 — да правых эсэраў і 4 — да меншавікоў. Удзельнікі з'езда абралі А.Ф.Мяснікова новым галоўнакамандуючым Заходнім фронтам.

25 лістапада ў Мінску адбылася арганізаваная ВРК Заходняга фронту маніфестацыя рабочых, салдат і сялян у гонар «першых буйных поспехаў у барацьбе за мір, у азнаменаванне поспеху ўлады народных камісараў». Перад яе ўдзельнікамі на плошчы Свабоды выступілі новы галоўнакамандуючы Мяснікоў, ад Мінскага Савета і ВРК — Ландар, ад выканкома губернскага Савета сялянскіх дэпутатаў — Крывашэін.

Важнейшым вынікам з'езда стала арганізацыя ўлады на фронце і ў краі. Вышэйшым яе органам павінен быў стаць Савет рабочых, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў Заходняй вобласці і Заходняга фронту ў складзе 35 чалавек ад дэлегатаў ІІ з'езда Саветаў сялянскіх дэпутатаў, 35 — ад з'езда Саветаў рабочых і салдацкіх дэпутатаў, 100 — ад ІІ з'езда армій, 11 — ад прафсаюзаў, 4 — ад чыгуначнага саюза, 2 — ад паштова-тэлеграфнага саюза (усяго 187 чалавек). 26 лістапада адбылося першае паседжанне выканкомаў трох з'ездаў, на якім быў створаны вышэйшы орган улады ў Заходняй вобласці і на Заходнім фронце — Абласны выканаўчы камітэт Саветаў рабочых, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў (Аблвыкамзах) на чале з М.У.Рагазінскім. Акрамя таго, «для каардынацыі дзейнасці камісараў і рашэння асоба важных пытанняў» быў створаны Савет Народных Камісараў (СНК) на чале з К.І.Ландарам.

26—28 лістапада праходзілі выбары на Устаноўчы сход па Мінскай акрузе. Кастрычніцкі пераварот, а таксама трывожная палітычная сітуацыя ў горадзе негатывна адбіліся на ўдзеле ў іх жыхароў і гарнізонных вайскоўцаў. Сваё права скарысталі толькі 40% выбаршчыкаў, у той час як у ходзе думскіх выбараў гэта лічба пераўзыхала 70%. Такімі ж нечаканымі аказаліся вынікі, калі спіс яўрэйскіх кандыдатаў атрымаў 12 626 галасоў, бальшавіцкіх — 9521, польскіх — 4261, меншавіцка-бундаўскіх — 2881, кадэцкіх — 2154, паалейцыяністаў — 1461, рускіх — 1278, эсэраўскіх — 977, сацыял-сіянісцкіх — 278, грамадаўскіх — 161, землеўласніцкіх — 55.

28 лістапада адбылося ўрачыстае паседжанне гарадской думы ў гонар Устаноўчага сходу з удзелам прадстаўнікоў палітычных партый (у тым ліку бальшавікоў), прафесійных саюзаў і іншых арганізацый, на якім выявілася пераважнае аднадушша

У пытанні аб уладзе на карысць усенароднага парламента.

На працягу лістапада — снежня ішло ўдасканаленне большавіцкіх уладных структур. 1 снежня замест «Бюллетеней» Мінскага Савета, ВРК Заходняга фронту і газеты «Фронт» выйшаў у свет друкаваны орган Аблвыкамзаха газета «Советская правда», якая ў розны час рэдагавалася А.А.Белазэравым, К.І.Ландарам, Г.Ф.Усціпавым.

11 снежня спыніў існаванне Ваенна-рэвалюцыйны камітэт Заходняга фронту, а яго члены папоўнілі адпаведныя аддзелы СНК. Абавязкі старшыні СНК у лістападзе — снежні выконваў К.І.Ландар, у 1-й дэкадзе студзеня 1918 г. — А.Ф.Мяснікоў, у 2-й дэкадзе студзеня — М.І.Калмановіч. У 20-х чыслах лютага функцыі старшыні выконваліся калегіяй камісараў. Члены камісарыятаў працавалі ў цесным кантакце з Мінскім Саветам рабочых і салдацкіх дэпутатаў, а таксама ўваходзілі ў яго аддзелы. З усіх камісарыятаў асноўны цяжар дзейнасці па ўсталяванні савецкай улады прыпадаў на ваенны камісарыят і камісарыят унутраных спраў. Гаспадарчае жыццё горада кантралявалася камісарыятамі працы, прамысловасці і гандлю, народнай гаспадаркі, фінансаў. Сярод іх першых мерапрыемстваў — улік буйнейшых прадпрыемстваў па выпуску тавараў шырокага спажывання, устанавленне 8-гадзіннага працоўнага дня, заснаванне трыбуналаў працы для ўрэгулявання канфліктаў паміж рабочымі і ўладальнікамі прадпрыемстваў, дапамога беспрацоўным, адкрыццё інтэрнатаў і пунктаў грамадскага харчавання.

У мэтах барацьбы з сабатажам СНК прыняў у снежні пастанову аб наладжванні штрафаў на тых прадпрыемальнікаў, якія не падпарадкоўваліся яго ранейшым распараджэнням. Камісарыятам фінансаў былі ўзяты пад кантроль усе банкі і грашовыя сродкі на ўстаноўлены горада, ускладзены падаткі на заможныя пласты пасельніцтва і інш. Камісарыят народнай гаспадаркі прыступіў да ўліку і нацыяналізацыі матэрыяльных каштоўнасцей арганізацый Усерасійскага земскага саюза, Усерасійскага саюза гарадоў і інш. Уся маёмасць, жывы і мёртвы інвентар, грашовыя сродкі аб'яднаны нацыянальнай уласнасцю і пераключаны на распараджэнне СНК. Пад яго кіраўніцтва пераходзіла таксама маёмасць

былых дзяржаўных устаноў. У студзені — лютым 1918 г. меркавалася нацыяналізаваць усе гасцініцы, рэстараны, аптэкі і інш. Усе мерапрыемствы адбываліся, як правіла, ва ўмовах сабатажу з боку былых служачых дзяржаўных, грамадскіх і іншых устаноў. Прафсаюзы ў сваёй большасці ставіліся да органаў савецкай улады апазіцыйна і неахвотна ішлі на супрацоўніцтва з імі.

Спроба дзеячаў губернскага выканкома сялянскага Савета склікаць у пачатку снежня чарговы з'езд была спынена начальнікам гарнізона, які ўвёў у горадзе ваеннае становішча. Большавіцкая ўлада рабіла моцныя намаганні з тым, каб раскалоць апазіцыйнае Цэнтральнае бюро прафесійных саюзаў і схіліць асобныя прафсаюзы на аб'яднанні да супрацоўніцтва з СНК і мясцовым Саветам.

Абапіраючыся на дэкрэты цэнтральнага СНК аб друку, аб манополіі на аб'явы і г.д., большавіцкія ўлады горада пачалі актыўную рэпрэсіўную палітыку ў дачыненні да апазіцыйных органаў друку. Пасля закрыцця кадэцкай «Мінскай жыццё» пачаліся пераследванні іншых выданняў: партыйных («Мінская Іскра», «Живая Іскра», «Социалист-революционер», «Дэр Векер»), прыватных («Мінская газета»), нацыянальных («Dziennik Miński», «Белорусская Рада») і г.д.

Дзейнасць Мінскага Савета як органа ўлады да разгону гарадской думы 22.1.1918 г. была непрыкметнай. Як было сказана вышэй, уся жыццёвая дзейнасць горада была падпарадкавана ВРК Заходняга фронту, а потым СНК. Толькі пасля разгону Устаноўчага сходу і распачатай кампаніі супраць «буржуазнага парламентарызму» Савет дамогся поўнаўладдзя. Пры гэтым, паводле папярэжанняў у статucie, прадстаўніцтва ў Савеце ад партый скасоўвалася.

Не пазней 26 студзеня Савет падпарадкаваў сабе гарадскі тэатр, надаўшы яму назву «Тэатр Мінскага Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў». У газетнай нататцы «Контррэвалюцыянеры ў гарадскім тэатры» паведамлялася, што «ў дурных і пахабных фарсах і аперэтах, якія разыгрываюцца на гарадской сцэне, часта выступаюць артысты і куплетысты, якія паносаць савецкую ўладу, рэвалюцыю і рэвалюцыйныя арганізацыі».

У канцы студзеня аддзел асветы Савета (Рагазінскі, Ландар, Кнорын, Рэзаўскі і інш.) праінспектаваў бібліятэкі горада і прышоў да высновы, што буйнейшая з іх — імя Пушкіна — з'яўлялася «апошнім апірышчам буржуазнай інтэлігенцыі». Як пісала «Звезда», «у Пушкінскай бібліятэцы не было бальшавіцкіх і леваэсэраўскіх газет (за выключэннем «Советской правды»), а толькі кадэцкія — «Наш век», «Русские ведомости», «Утро России», «Киевская мысль» і аналагічнага кірунку на яўрэйскай і польскай мовах. Ілжэсавецкія і савецкія друк прадстаўлены «Новой жизнью», «Новым лучом», «Делом народа», «Днём», і да т.п...», што «адзіная дэмакратычна наладжаная бібліятэка — гэта бібліятэка дэмакратычнага клуба пры Савеце». Натуральна, што з пераходам бібліятэк пад кантроль Савета яго кіраўнікі паставілі забяспечыць іх літаратурай «Савета і Савецкіх партый».

У снежні Мінск зрабіўся цэнтрам процістаяння Аблвыкамзаха і беларускіх арганізацый. Кіраўнікі апошніх успрымалі мясцовую ўладу часовай, рэгіянальнай, якая распаўсюджвала сваю юрысдыкцыю на фронт, а таксама на Мінскую і Віленскую губерні: уладай, сфарміраванай не народам, а франтавікамі. Яшчэ 27 кастрычніка была прынята «Грамата да беларускага народа», у якой з выпадку падзей у Петраградзе беларусы заклікаліся да згуртавання вакол Вялікай беларускай рады, каб сумеснымі намаганнямі вырашыць лёс краю і захаваць яго цэласнасць перад пагрозай германскай анексіі. 17 лістапада з аналагічным заклікам звярнуўся Беларускі абласны камітэт, створаны ў Петраградзе беларускімі дэлегатамі Усерасійскіх з'ездаў сялянскіх дэпутатаў. У выніку абедзве арганізацыі — Вялікая беларуская рада і Беларускі абласны камітэт дамовіліся аб аб'яднанні сіл у справе склікання агульнанацыянальнага форуму ў Мінску.

5 снежня Усебеларускі з'езд (старшыня С.Рак-Міхайлоўскі) з удзелам 400—500 чалавек правёў першае пасяджэнне. Але галоўныя пытанні былі пастаўлены толькі 7 снежня, пасля прыбыцця асноўнай масы дэлегатаў ад буйнейшых нацыянальных, партыйных, вайсковых, бежанскіх, культурна-асветніцкіх і іншых арганізацый, а таксама гарадскіх і земскіх самакіраванняў. Праз тыдзень у рабоце з'езда (старшыня

І.Серада) узяла ўдзел найбольшая колькасць дэлегатаў — 1872. Пры гэтым дэлегаты прадстаўлялі ўсе рэгіёны тагачаснага рассялення беларусаў, у тым ліку аккупаваныя германскай арміяй тэрыторыі.

Важнейшае месца ў выступленнях дэлегатаў заняло пытанне пра нацыянальную дзяржаўнасць. Мэтазгоднасць яе амаль не выклікала прэрэчанняў, за выключэннем той часткі, дзе гаварылася пра статус Беларускай рэспублікі. У мэтах капітатковага вырашэння гэтай праблемы, а таксама для ажыццяўлення іншых зладзённых пытанняў, удзельнікі з'езда паставілі: «Неадкладна ўтварыць са свайго складу орган краёвай улады ў асобе Усебеларускага Савета сялянскіх, салдацкіх і рабочых дэпутатаў, які часова становіцца на чале кіравання краем, уступаючы ў дзелавыя зносіны з цэнтральнай уладай, адказнай перад Саветам рабочых, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў».

Названаму органу, акрамя іншага, ставілася ў абавязак склікаць Беларускі Усепаўнаважаны сход, каб завяршыць справу нацыянальнага самавызначэння і дэмакратычным шляхам стварыць пастаянную органы ўлады.

Кіраўніцтва мясцовых бальшавікоў, ацэньваючы з'езд як нацыяналістычны, прыклала безвыніковыя намагання і мэтай раскалоў яго і правесці пад класавым і інтэрнацыяналістычнымі лозунгамі. Пасля таго, як выявілася прыкметная капіталадзяцкая і аднадушная дэлегатаў у пытанні стварэння Беларускай рэспублікі, а таксама пэўнае ігнараванне існуючай улады, бальшавікі былі вымушаны шукаць дадатковыя сродкі з тым, каб прадухіліць пагрозу яе страты. Так, 17 снежня ўвечары да Аблвыкамзаха быў падцягнуты «ўпоўным парадку І рэвалюцыйны полк імя Мінскага Савета». А ў ноч на 18 снежня ў санкцыі СНК адзінаццаць палка на чале з Рамнёвым, Рэзаўскім і Крывашэным перапыніў работу з'езда, а таксама арыштаваў яго прэзідыум і асабліва актыўна працаваўшых дэлегатаў (усяго 25 чалавек).

Раніцай 18 снежня ў памяшканні дэпо Лібава-Роменскай чыгункі адбылося пелегалнае пасяджэнне асобных дэлегатаў, на якім было вырашана аб'явіць Савет рэспублікай з'езда Часовай Краёвай уладай і склікаць чарговы з'езд.

19 снежня ў горадзе прайшла так званая «маніфестацыя за мір». На справе яе

Кастрычніцкая рэвалюцыя 1917 г. у Мінску

гэта была дэманстрацыя бальшавіцкіх сіл на выпадак руху ў абарону разагнаных з'езда. Трывожная сітуацыя ў горадзе не спадала да канца месяца і нават вылілася на ўвядзенне А.Ф.Мясніковым ваеннага становішча. Як вынікала з яго загаду № 10, 2 студзеня ў Мінску існавала пагроза яўрэйскага пагрому. У далейшым Цэнтральная Беларуская вайсковая рада была забаронена, асобныя члены яе выканкома арыштаваны, а друкаваны орган — газета «Беларуская Рада» — закрыта.

Яшчэ больш ускладнілася становішча ў горадзе ў сувязі з узнікненнем канфлікту паміж камандаваннем 1-м Польскім корпусам на чале з генералам Ю.Р.Доўбар-Мусніцкім і бальшавіцкай уладай. Прычынай яго была адмова польскага камандавання ў рэарганізацыі сваіх вайсковых сіл па ўзору расійскай арміі. Вярхоўны галоўнакамандуючы М.В.Крыленка і камандуючы Заходнім фронтам Мяснікоў выказвалі моцны непакой з-за магчымасці выкарыстання польскіх легіёнаў у барацьбе супраць савецкай улады.

У Мінску з сярэдзіны лістапада размясціўся Галоўны польскі вайсковы камітэт (Начпольш) — кіруючы цэнтр польскіх фарміраванняў, які дэклараваў палітыку нейтралітэту ў дачыненні да «расійскіх спраў». Пі з'езд палякаў-вайскоўцаў, які адбыўся 13—18 лістапада, заклікаў да ўмацавання нацыянальных часцей на патрэбы меўшай адраджэння незалежнай Польшчы, а таксама асудзіў уступленне суайчыннікаў у створаныя бальшавікамі «рэвалюцыйныя баталёны». Пасля снежаньскага з'езда палякаў-вайскоўцаў чатырох франтоў процістаянне 1-га Польскага корпуса з савецкай уладай умацнілася. Яго штаб паказваў маральную і практычную падтрымку памешчыкам-суайчыннікам у захаванні іх жыцця, маёмасці і г.д., якім пагражала небяспека з боку мясцовага насельніцтва і анархічных элементаў. Перадывіслакцыя часцей 1-га Польскага корпуса ў раён Бабруйска — Рагачова — Жлобіна суправаджалася ўзброенымі правакацыямі з боку савецкіх атрадаў. Акрамя таго, легіянеры пазбаўляліся харчовага і іншага забеспячэння, што вымушала іх да самастойнага пошуку сродкаў існавання. Вынікам абвостранага канфлікту стала спроба арышту ў пачатку студзеня 1918 г. бальшавіцкімі ўладамі ў Мінску членаў Начполя і выму-

шанае выкарыстанне зброі Польскім корпусам супраць савецкіх часцей.

12.1.1918 г. Мінск быў чарговы раз пераведзены на ваеннае становішча. Камісару па справах нацыянальнасцей С.І.Берсану даручалася выпусціць адозву да польскага насельніцтва з тлумачэннем становішча, якое склалася ў сувязі з аб'яўленнем Доўбар-Мусніцкага аб ваенных дзеяннях супраць Саветаў. 14 студзеня гэта адозва з'явілася на старонках бальшавіцкага друку.

Нягледзячы на разгорнутую прапаганду ў друку, скіраваную на раскол часцей корпуса і мабілізацыю савецкіх сіл, у Мінску з'явіліся чуткі пра магчымую эвакуацыю горада. Савет Народных Камісараў і Мінскі Савет былі вымушаны прыкласці значныя намаганні, каб прыпыніць паніку. У іх ліку закрыццё «Мінскай газеты» і «Mińskiego Dziennika» «за публікацыю хлуслівых звестак, якія выклікаюць трывогу сярод насельніцтва». Але становішча ў горадзе працягвала заставацца трывожным. 25 студзеня ў гарадскім тэатры перад шматлікай публікай з дакладам «Ці ўтрымаем мы ўладу» выступіў А.Ф.Мяснікоў. Як вынікае з тэзісаў яго даклада, надрукаваных у «Звезде», поўнай упэўненасці ў гэтым у бальшавікоў не было.

Асноўную трывогу выклікалі баі савецкіх часцей супраць корпуса Доўбар-Мусніцкага. 26 студзеня ў горадзе адбыліся ўрачыстыя пахаванні савецкіх салдат, якія загінулі ў гэтых баях. У Мінск сталі прыбываць сотні былых легіянераў як палонных, так і тых, хто добраахвотна пакінуў свае часці. Тым не менш праблема ўзброеных сіл, здольных абараняць савецкую ўладу, не зніжалася. Мінск зрабіўся адным з цэнтраў добраахвотніцкіх часцей. На 17 лютага Мінскі Савет назначыў «Дзень Чырвонай Арміі» з «народнымі сходамі» з адпаведнай прапагандыска-агітацыйнай тэматыкай. Пытанне аб арганізацыі Чырвонай арміі было ўнесена ў парадак дня пасяджэння Мінскага Савета, якое павінна было адбыцца 19 лютага, але канчатковаму яго вырашэнню перашкодзіла аднаўленне вайны. У час, калі германскія войскі перарвалі перамір'е і перайшлі ў наступленне, мінскія бальшавікі не толькі не валодалі дастаткова баяздольнымі фарміраваннямі, але нават інфармацыяй з тым, каб арганізаваць абарону. 19 лютага «Звезда»

змясціла артыкул «Вайны не весці, міру не падпісваць», дзе падтрымліваўся пункт гледжання наркома замежных спраў Л.Д.Троцкага на перспектывы Савецкай дзяржавы ў знешняй палітыцы.

19 лютага ў 15 гадзін адбылося пасяджэнне выканкома Беларускай Цэнтральнай вайсковай рады, на якім было вырашана «з прычыны яўнага імкнення Народнага Камісарыята Заходняй вобласці збегчы на ўсход і з прычыны набліжэння немцаў і анархii ў горадзе ўзяць на сябе ахову парадку і бяспекі ў Мінску, а калі спатрэбіцца — то і ва ўсёй Беларусі, а таксама прапанаваць Выканаўчаму камітэту Рады І Усебеларускага з'езда выканаць волю з'езда і ўзяць уладу ў свае рукі». Камендантам горада быў абраны К.Б.Езавітаў. Да паловы 10-й гадзіны вечара памяшканне былога губернатара было занята, на балконах выстаўлены кулямёты, заняты таксама апорны пункт балышавікоў — гасцініца «Еўропа», штаб Чырвонай гвардыі, штаб па барацьбе з контррэвалюцыяй, захоплены вялікая колькасць зброі і боепрыпасаў.

Эвакуацыя з Мінска савецкіх і партыйных устаноў праходзіла вечарам 19.2.1918 г. Рабочыя-чыгуначнікі запатрабавалі ў Ландара, Мяснікова і іншых вярнуць запасы чанасць па заробтнай плаце і толькі пад пагрозай зброі і абстрэлу горада пагадзіліся даць цягнік.

Пасля разгрому савецкіх войскаў пад Асіповічамі ў Мінску з ліку былых ваеннапалонных і іншых палякаў-вайскоўцаў (агульнай колькасцю каля 2000 чалавек) было створана «Прадстаўніцтва ваенных

палякаў», якое выказала свае прэтэнзіі на ўладу. 20.2.1918 г. у горад увайшлі часці 1-га Польскага корпусу. У сваёй тэлеграме на адрас германскага камандавання генерал Ю.Р.Доўбар-Мусніцкі прасіў не ўводзіць сваіх войскаў, але яго просьба была адхілена. 21.2.1918 г. Мінск акупіравалі германскія часці. Такім чынам, у горадзе за няпоўны год улада памянялася ў чацвёрты раз.

Літаратура:

Кастрычнік на Беларусі: Зборнік артыкулаў і дакументаў. Мн., 1927.

Великая Октябрьская социалистическая революция в Белоруссии: Документы и материалы. Т. 2 (октябрь 1917 г. — март 1918 г.). Мн., 1957.

Документы и материалы по истории советско-польских отношений. Т. 1. М., 1963.

Мясников А.Ф. (Мясникян). Избранные произведения. М., 1985.

Сташкевич Н.С. Приговор революции: Крушение антисоветского движения в Белоруссии, 1917 — 1921 гг. Мн., 1985.

Усебеларускі з'езд 1917 г.: сведчанне сучасніка // Беларускі гістарычны часопіс, 1993. № 1 — 4.

Ігнаценка І.М. Кастрычніцкая рэвалюцыя на Беларусі: асаблівасці і вынікі. Мн., 1995.

Бунд в Беларуси, 1897 — 1921: Документы и материалы. Мн., 1997.

Рудовіч С.С. Час выбару: Праблема самавызначэння Беларусі ў 1917 годзе. Мн., 2001.

Сяменчык М.Я. Грамадска-палітычнае жыццё на Беларусі ў перыяд Лютаўскай і Кастрычніцкай рэвалюцый (сакавік 1917 — сакавік 1918 гг.). Частка II. Грамадска-палітычнае жыццё ва ўмовах складання таталітарнага рэжыму. Мн., 2001.

М.Я.Сяменчык

Дакументы сведчаць

ЗАГАД № 1 ВЫКАНКОМА МІНСКАГА САВЕТА

«ДА НАСЕЛЬНІЦТВА ГОР. МІНСКА І ЯГО НАВАКОЛЛЯЎ»

25 кастрычніка 1917 г.

Улада ў Петраградзе перайшла ў рукі Саветаў рабочых, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў. Увесь петраградскі гарнізон, Балтыйскі флот і іншыя воінскія часці прызналі новую ўладу. Паступаюць адусюль данясенні, што армія і воінскія часці на ўсіх франтах прызнаюць новую ўладу і захоўваюць поўны спакой.

У Мінску ўлада перайшла ў рукі Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў, які звярнуўся да ўсіх рэвалюцыйных арганізацый і палітычных партый з прапановай неадкладна прыступіць да арганізацыі часовай рэвалюцыйнай улады на месцах.

Мінскі Савет рабочых і салдацкіх дэпутатаў, які аб'явіў аб тым, што адбылося, даводзіць да ведама ўсіх грамадзян, што ім прыняты самыя рашучыя захады па ахове рэвалюцыйнага парадку і ўстанаўленні карыснай дысцыпліны паўсюдна. Устаноўлена рэвалюцыйная цензура над усімі газетамі, якія выходзяць у Мінску, і тымі, што атрымліваюць тут, каб напярэды распусціць распусьсуджанне чутак, якія хваляюць насельніцтва.

Выканаўчы камітэт Мінскага Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў.